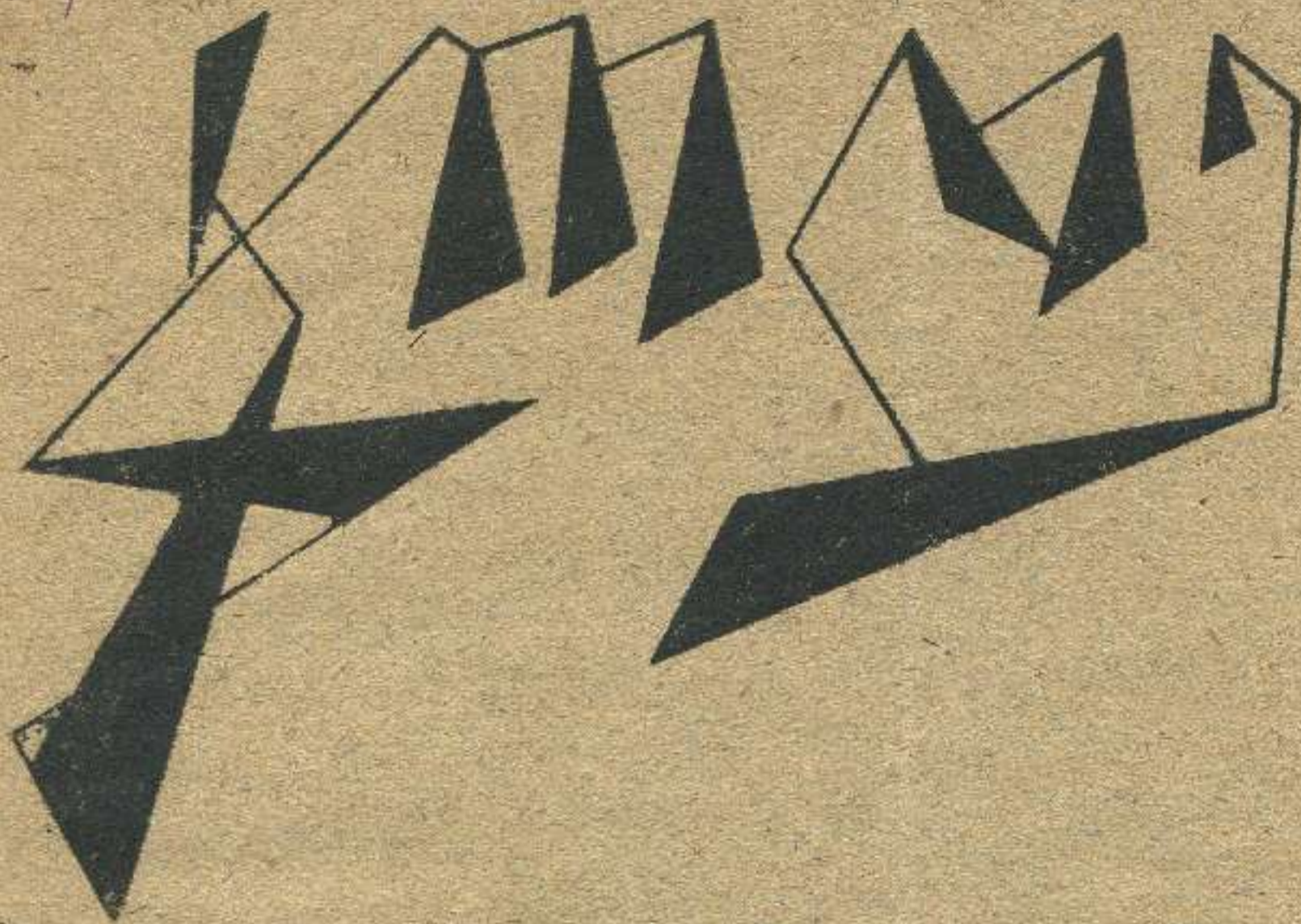

312/4

ფორმული კვინციული კურონელი

№ 2

შანი 10 553.

ქრისტიანული საზოგადო-ეკონომ

გიუჩი და სალიტერატურო შუროალი

რედაქცია ღიაა ყოველ დღე 11—1 საათ.

№ 2

23 ენკე-ისტვე 1912 წ.

მიიღება ხელისმძღვრთა. დასი 1 წლ.—5 მან. ამა 1912 წლ. დამლევამდე—1 მან, 50 ვაპ. სოფლის მასწავლებლთ, სან-კითხველოებს და უმაღლეს სასწავლებლებში მოსწავლეთ დაე-ქ შემობათ 4 მან.

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. №3 რედაქცია „კლდე“. დეპოისა: თბილისი კლდე.

ახალი ძალა.

უკამათო საგნად ჩაითვლება ის დებულება, რომ ეროვნულ ორგანიზმის სიმძლიერე და ჯანმრთელობა, დამყარებულია არა მარტო ამა თუ იმ პოლიტიკურ გეგმის აღიარებაზე, არამედ ამ პოლიტიკურ გეგმის კულტურულ ეკონომიურ შინაარსზედაც. თანამედროვე პოლიტიკური ბრძოლა შეუძლებელია და წაგებულია. თუ მას მხარში არ უდგას ძლიერი ეკონომიური ფაქტორები.

როცა საქართველოს მომავალს ვაფიქრდებით არ შეიძლება გვერდი აუხვიოთ იმ უღმობელ სინამდვილეს, რომელიც ყველგან და ყოველთვის ელობება ქართულ ეროვნულ ცხოვრების აღორძინებას და განვითარებას.

ეს მწარე სინამდვილე—ეკონომიური უძლურება გახლავთ.

უმეტეს ნაწილს,—ქართველ გლეხს, აზნაურს, ვაჭარს, ვეჟილს, ექიმს და სხ. როგორც საერთოდ მთელ ჩვენ ცხოვრებას, სილატაკის დადი აზის.

სილატაკეში იბადება, ლატაკურად მიჩანხალვებს, ლატაკობაში კვდება.

ეს არის ტრადედია ქართულ ეროვნულ ცხოვრებისა და ჩვენი პოლიტიკურ ლოზუნგების და გეგმების უძლურებას ეს ტრადე-

დია უძევს საფუძვლადა დიდი მოვალეობი თაა დატვირთული მომავალი თაობა: მოაშოროს სამშობლო მხარეს ეს საშინელი ტრადედია.

მაგრამ რა ძალების საშუალებით? ზემოთა ვსთქვით. რომ ერთ ერთი უმთავრესი ფაქტორი ეროვნულ ორგანიზმის სიმძლიერისა არის სალი ეკონომიკა.—მწყობრი კულტურულ ეკონომიური სისტემა სხვა და სხვა სამეურნეო დარგში. ახალ სამეურნეო ცოდნის და იარაღის გავრცელება ხალხის ფართო წრეებში; რიგზე მოწყობა წერილი კრედიტისა სოფლად თავის კავშირებით და ყოველგვარ კოოპერატივებით, ამხანაგობა-ასსოციაციებით.

ეს ის ძალაა, რომელიც ბადესავით უნდა მოეფინოს ჩვენს ქვეყანას, რომ ეროვნული სიმდიდრე შექქმნას. მასთან ერთად აუცილებელ საქიროებას შეადგენს ქართულ ვაჭრობა-მრეწველობის აღორძინება, რისთვისაც უნდა მოეწყოს დაბა-ქალაქებში სავაჭრო-სამეურნეო და საურთიერთო ბანკები იაფი კრედიტით და დაარსდეს ქართული პროფესიონალური და საკომერციო სასწავლებლები.

აი მოკლედ სასურველი გეგმა ეკონომიურ მოწყობილობისა საქართველოში, რაიც უნდა განიმსკვალოს ეროვნული მისწრაფე-

ბით, რომ მისი მთლიანობა განმტკიცდეს. მაგრამ ჩვენი ყურადღება უფრო კოლექტიურ ორგანიზაციებისაკენაა მიქცეული; მხედველობაში გვაქვს ქართული კოოპერატიული დაწესებულებანი.

„ძალა ეკონომიურ ერთობაშია!“ გაისმა ხმა ინგლისიდან 1844 წ. ქ. როჩდელში და ამ ერთობის საუცხოვო შედეგით როჩდელის პირველ კოოპერატორებმა ნათლად დაუმტკიცეს ქვეყანას, რა ძალა მოსდევს კოოპერატიულ მუშაობას.

„ერთობაშია ძალა!“ მისცეს ხმა გერმანიამ, იტალიამ, საფრანგეთმა, ბელგიამ, დანიამ და გადუშალეს ძველ კაცობრიობის ისტორიას დიდებული ფურცლები ახალ და მძლავრ ეკონომიურ წესწყობილებისა.

„ერთობაშია ძალა!“ ამაყად გვამცნობენ პატარა დაჩაგრული ერებიც—ჩეხია, პოლონეთი, ფინლიანდია, ლიტვა და გვიშლიან თვალ წინ საუცხოვო სურათს ხალხის გამდიდრებისა და ერის სიმძლავრისას.

„ერთობაშია ძალა!“ მოისმა ჯერ ჯერობით სუსტი ხმა ჩვენს სამშობლოშიაც, მაგრამ მას ჩვენშიაც კი მოჰყვა 200-დე ყოველგვარი კოოპერატიული ორგანიზაცია—საკრედიტო, მომხმარებელი; საწარმოვო და საქონლის გამსაღებელი ამხანაგობანი.

ეს არის ახალი ეკონომიური ძალა ჩვენ ღარიბ მეურნეობაში.

ეს არის ახალი და მძლავრი ნიშანი საქართველოს ეკონომიურ წინსვლისა.

ამიტომ მას უნდა მიაქციოს უმთავრესი ყურადღება ქართველმა დემოკრატებმა, მას უნდა უბატრონოს, გაამაგროს და გააძლიეროს სიტყვით და თავგანწირული მუშაობით.

კოოპერატიულ მოძრაობას ეკონომიურად სუსტ საქართველოში დიდი მნიშვნელობა აქვს, რადგანაც ამ მოძრაობას თან მოჰყვება, ხალხის ქონებრივ სიმდიდრესთან ერთად, მკვიდრი კულტურაც, განათლება და დისციპლინა, რომლის მხრივაც ჩვენი ქვეყანა ძალიან სუსტობს და რომლის შეოხებითაც აღორძინდება ნამდვილი და ჯანსაღი ეროვნული დემოკრატია.

ახლოვდება დრო, როცა ქართველმა ხალხმა უნდა გამოსთქვას არჩევნებით თავისი სურვილი. დიდი მოვალეობა აწევს ამ ხალხს, მაგრამ უფრო დიდი მოვალეობა აწევს იმ საზოგადოებრივ ჯგუფებს, რომლებიც ხელმძღვანელობენ მას. რუსეთის სახელმწიფო სათათბირო, სადაც უნდა გაგზავნოს მან თავისი წარმომადგენლები, რასაკვირველია, პანაცეა არ არის, რომელიც გაჰკურნავს ყველა პოლიტიკურ და ეკონომიურ ტკივილებისაგან, მაგრამ რაკი დრო ითხოხვს ამას და პარლამენტში დებუტატის ყოლა მისთვის ერთგვარი სახელმწიფოებრივი აუცილებლობაა, რომელიც ითხოვს მისგან ტაქტსაც და პოლიტიკურ გამჭრიახობასაც, მანაც სავსებით უნდა გამოიჩინოს ეს და უნდა ყველას უჩვენოს თავისი სახე, რომელზედაც მძიმე ნაოჭებით აღბეჭდილი იქმნება ყველა მისი სურვილები. სხვა დროს და სხვა პირობებში უფრო ადვილი იქმნებოდა მისთვის ამ მძიმე მოვალეობის ასრულება, მას შეეძლო უფრო სასტიკად განესაზღვრა თავისი სურვილები, ჩამოეყალიბებინა თავისი პოლიტიკური იდეალი უსრულეს პოლიტიკურ პროგრამად, მაგრამ რამდენადაც მოკლებულია იგი ამ ხელია შემწყობ პირობებს, იმდენათ ძნელია მოვალეობა მათი, ვინც სცდილობს ასეთ მძიმე დროს დახმარება გაუწიოს. ასეთ დამხმარე როლს ასრულებენ დღეს ესა თუ ის პოლიტიკური ჯგუფები. ეს ასეც უნდა იყოს. მაგრამ სწორედ ეს გარემოებაა რომ ქართველ ამომრჩეველს ავალეებს ფრთხილად მოეკიდოს თავის მოვალეობას.

საჭირო მართო ის კი არ არის რომ ამომრჩეველი უნდოთ მოეკიდოს სხვა და სხვა კერძო პოლიტიკანებს, რომლებიც ასეთ დროს ყოველთვის თავს წამოჰყოფენ ხოლმე, საჭიროა აგრედვე ფრთხილად მოეკიდოს თვით ამ პოლიტიკურ ჯგუფებსაც, მიუხედავად მათი პროგრამისა.

ამ მხრივ ადვილად საფიქრებელია, რომ იგი კვლავ გახდება საარჩევნო მასალად იმ პარტიისა, რომლის წარსული პარლამენტარული მოქმედება არ შეეგუება ქართველი ხალხის ინტერესებს. ამის წინააღმდეგ უნდა ამხედრ-

დეს მთელი ჩვენი შეგნება, მთელი ჩვენი ძალა. მეორეს მხრივ ის პოლიტიკური ჯგუფი, რომლის გამარჯვება ჩვენთვის შედარებით უფრო სასურველი იქმნებოდა, არ უნდა დაკმაყოფილოდეს მარტო იმით, რომ იგი სხვაზედ უფრო მეტად ეგუება თავის ეროვნული პროგრამი ჩვენს საჭიროებას. მარტო ეს არ კმარა თავის პოლიტიკურ და ეკონომიურ მისწრაფებით იგი მხოლოდ იმდენად უნდა იყოს წრეს გადასული, მომავალ საპარლამენტო მოღვაწეობაში, რამდენადაც ამას მოითხოვს ქართული სინამდვილე. უამისოდ იგიც იმავე უმადურობას დაიმსახურებდა ხალხისას, რომელიც დაიმსახურა აქამდის გაბატონებულმა პარტიამ.

შ ა ვ ი ზ ვ ა რ ი

მცხეთის დანჯღრეული „ლინეინკა“ მიზარაზრახებდა საგურამოსაკენ. სოფლის ოღრო-ჩოღრო გზა ალაგ-ალაგ ქვიან ხევ-ხუვებსა და გორაკებს უხვევდა და „ლინეინკაც“ ზანზარით ხან ჩამაქანებდა ხან ამომაქანებდა. ძლივს ავტოცდით აღმართზედ. მალეობიდან მშვენიერი სურათი გადამეშალა თვალწინ. მწვანე ნაპარებით შემკული კეკლუცი არავი ისე მიაქანებდა თავის ბრჭყვიალა ტალღებს, თითქოს ეშურებოდა თავის უფროს მოძმეს — მტკვარს გულში ჩაეკასო. მდინარის ნაპირზე ამართული კიბე-სიმაგრეები მკაცრად გამყურებდნენ და სდარაჯობდნენ არც მარეს.

ფიქრებმა გამიტაცეს...
 „ყვავი! ყვავი! ყვავი!“ მოჩვენა უფერად ჩხავილი; მივიხედე. . ელდა მეცა...

ვეებერთელა შავ ჯვარზედ ყვავი იჯდა და სახარლად სჩხოდა. ტანში ჭრუანტელმა დაბიარა.

„ზაქრო!“ შევძახე მეეტლეს, ეს რა ჯვარია, ვის დაუდგავს ეს საშინელი ჯვარი?

— ამ ადგილას მოჰკლეს ილია ქავქავაძე... აქ დალია სული და ხალხმა ეს ჯვარი დაუდგა მიპასუხა ზაქრომ.

გადმოვბტი ეტლიდან და აღელვებული მივუხლოვდი ამ საშინელ ალაგს. ყვავი ჩხავლით გაფრინდა.

დავათვალევერე ყურადღებით. უბრალო მუხის კუნძუში ჩარქობილი იყო მალალი ხის ჯვარი, შა

ვად შეღებილი. ვეძიბდი წარწერას: „ქართველმა ხალხმა აუგო ეს შავი ჯვარი თავის დიდებულ მგოსანს იმის სისხლით მორწყულადგაღეს“!

მაგრამ ჩვენდა საბედნიეროდ წასწავრა არსად სჩანდა. თავჩალუნული და შეშინებული შევაქეროდი ამ შავ ჯვარს — სიმბოლოს ჩვენი გაშავებული და განადგურებული დროისას. ძვრფას მამული-შვილის ხსოვნას სამშობლოში, იმის სისხლით გაფლენთილ ადგილს გღირსა მხოლოდ შავი ხის ჯვარი დეზალ კუნძუზედ!

საბრალო მგოსანი მართლაც ამბობდა:
 „რად შინდოდა სვლა ქვეყნად, თუ ეგ ბედი მხვდა ხვედრად? ვინც კი აგრედ მსვლელია, შესაბრალებელია“!!..

ეს ადგილი ქართველ ერისათვის წმინდათა-წმინდად უნდა ქცეულიყო, უნდა შემკულიყო დიდებული ძეგლით, ყვაფილებით, მაგრამ...

ყვავი, ყვავი, ყვავი! ისმოდა შორიდან ყვავის-ხავილი...

ყვავ-ყორნები არ სცალდებიან ქართულ ცხოვრებას და ეხლაც დაკვიჩხავიან და თავში გვირაკუნებენ...

მაგრამ „როს გვეღირსება ჩვენ გაღვიძება?“
 დავით კახელი.

მიცვალებული.

(კიუ-დე მონასანისა).

თავდავიწყებით მიყვარდა ისა! საზოგადოდ, რად გიყვარს ხოლმე? განა უცნაური არ არის, როცა მთელ ქვიციერებაზე შენთვის მხოლოდ ერთი არსება არსებობს, როცა გულში მხოლოდ ერთი სურვილი გაქვს და პირზე გაკერია მხოლოდ ერთი სახელი, სახელი, რომელიც შენის გულის სიღრმიდან ისე ამოდის შენ ტუჩებზე, როგორც ღრმა წყაროს წყალი ზედაპირზე, სახელი, რომელსაც როგორც ლოცვას, ისე იმეორებ ყოველგან განუწყვეტელი ბუტბუტით.

მე არ ვიამბობთ ჩვენ ისტორიას, სიყვარულის ისტორიები ყველა ერთია. შემხვდა და შევიყვარე, გათავდა და მორჩა. მთელი წლის განმავლობაში ვცხოვრობდი მისი ალფერით, ხვევნით,

შემოხედვით და სიტყვებით. ვიყავ მთლად შებო-
კილი, დამონებული ყველა იმით, რაც კი იმის-
გან იფინებოდა. იმდენად გატაცებული ვიყავ, რომ
ალარც დღე ვიცოდი, ალარც ღამე; არ ვიცოდი
ცოცხალი ვიყავ თუ მკვლარი, ვიმყოფებოდი ჩვენ
ძველ ცდომილ ვარსკვლავზე თუ სხვა ადგილას.

ვნახოთ და გარდაიცვალა. რანაირად მოხდა
ესა? არ ვიცი, არ მახსოვს.

ერთხელ საღამოთი წვიმისაგან მთლად თავით-
ფებებამდე დასველებული დაბრუნდა სახლში და
მეორე დღეს ხელა დააწყობინა. ერთი კვირის
განმავლობაში სულ ახვლებდა. ჩაწვა ლოვინში.

რა მოხდა? ალარც კი მახსოვს.

მოდით დინე გქიმები, რალაცას სწერდინ და
ისევ მიდიოდინე. მოჰქონდათ წამლები; რომელი-
ღაც ქალი ასრევდა. ხილები თბილი ჰქონდა, შუბ-
ლი ცხელი და ტენიანი, თვალები მოკრიალებუ-
ლი და სევდიანი. გელაპარაკებოდი, პასუხს მაძ-
ლევდა. რას ვიუბნებოდი ერთმანეთს ალარ მახ-
სოვს. ყვილაფერი დამაფიწყდა, ყვილაფერი! გარ-
დაიცვალა, კარგად მახსოვს მისი პატარა, სუსტი
ამოხვრა. „ახ!“ წამოიძახა მომვლელმა ქალმა, და
ყვილაფერს მიხვდი.

მეტი აღარათარი ვიცი, აღარაფერი. დაინა-
ხი მღადილო, რომელმაც წარმოსთქვა სიტყვები,
თქონი საჩრთოვო. ეს სიტყვები ცხადრისათვის
შეურაცხყოფად მივიღე, რადგანაც ის მოკვდა,
მღადილს უფლება არა ჰქონდა სცოდნოდა ესა და
ამიტომ გაგაგდი. მოვიდა მეორე, რომელიც ძლიერ
კეთილი და აღერსიანი იყო. მე ვსტიროდი, რო-
ცა ეს აღამიანი დაპარაკობდა ჩემ მიცვალებულზე.

ათასს წარიღმან საქმეს მეკითხებოდინე დასა-
ფლაფების შესახებ. არაფერი მახსოვს. კუმო, ჩაქუ-
ჩის კაკუნა და კუმოს დალურსმვა კი კარგა მახ-
სოვს. ოხ, ღმერთო, ღმერთო!

ის დამარხეს! დამარხეს იმ ღრმა ორმოში!
მოვიდა რამდენიმე პირი, ნაცნობი, მეგობარი. მე
გავიქეცი. დიდხანს დავრბოდი ქუჩა ქუჩა. ბოლოს,
როგორც იყო, შინ მოვედი. მეორე დღეს მოგზა-
ურობას შეუდექი.

გოშინ პარიზში დავბრუნდი. როცა ისევ და-
ვინახე ჩემი ოთახი, ჩვენი ოთახი, ჩვენი საწოლი,
ჩვენი მოწყობილობა, მთელი სახლი, რომელშიაც
დარჩა ყველაფერი ის, რაც კი ცხოვრებისაგან რჩე-
ბა ხოლმე ცოცხალ არსებას სიკვდილის შემდეგ,
მე ისევ ისეთმა ღრმა და ძლიერმა მწუხარებამ შე-
მიპყრო, რომ ცოტა გაწყდა ფანჯარა არ გავადე

და არ გადაგარდი ქუჩაში. ვიგრძენ, რომ შეუძლე-
ბელი იყო ჩემი დარჩენა ყველა ამ ნიუთებს შო-
რის, ამ კედლებ შორის, იქ სადაც ცხოვრობ-
და, სადაც ყოველ ნაქვრეტში შენახულიყო ათასი
ატომი მისი სხეულისა და სულისა. დავსტაცე ჩემ
ქუდს ხელი და გავიქეცი. მაგრამ, ჯერ კარს არ
მივახლოვებოდი, რომ უცბად ტალანში დიდ სარ-
კესთან მომხდა გავლა. ეს სარკე განსვენებულმა
განგებ დაადგმევინა ამ ადგილას; უნდოდა, როცა
ქუჩაში გასვლას დააპირებდა მუდამ დღე ეთვალე-
რებინა თავისი თავი თავიდან ფეხებამდე და დარ-
წმუნებულიყო, რიგზე იყო თუ არა და წესზე მთე-
ლი მისი მორთულობა, ღამაში იყო თუ არა ფეხ-
საცმელებიდან დაწყებული თმებამდე. ხშირად გა-
მოჩნდებოდა ხოლმე ამ სარკეში მისი ანარეკლი;
ისი ხშირად, რომ ეხლაც კი მომეჩვირა, ვითომ
მასში შენახულიყოს განსვენებულის სახე. გაკვირ-
ვებული გავჩერდი სარკის წინ, მთლად აკანკალე-
ბულმა მივაპყარ თვალები პრტყელს, ღრმას, ცა-
რიელს მინას, რომელიც ოდისღაც არა ჩემზე ნა-
კლებ, არა ნაკლებ ჩემ ვნებით სავსე თვალზე
ეუფლებოდა განსვენებულს. ასე მეგონა, მიყვარს
ეს სარკე-მეთქი; დავაკარე ხელი, ცივი იყო! ოჰ,
მოგონებანო, მოგონებანო! ეს მოწამებრივი სარ-
კე, მწვავე სარკე, ცოცხალი, საშინელი, რომე-
ლიც ძალზე იწვევდა ჩემში ყველა ამ ტანჯვას,
ცივი იყო! ბედნიერია ის აღამიანი, რომლის
გულიც, ამ მინის მგზავსად ისხლეტავს და აჩრობს
ყველა ანარეკლს, ივიწყებს ყველაფერს, რაც კი
ჰქონია ხელში, რასაც კი გაუვლია მის წინ, ყვე-
ლაფერს, რაც თავისი თავით დამტკარა, ყველა-
ფერს, რაც მასში ანარეკლებულა თავის ერთგუ-
ლებით და თავისი სიყვარულით!

ღმერთო, რა ძლიერ ვიტანჯები!

გამოვედი ქუჩაში და სრულიად, ჩემდა შე-
უგნებლად და უნებურად, გავემართე სასაფლაო-
საკენ.

მოვძებნე განსვენებულის საფლავი, უბრალო
და მორიდებული, შემკული მარტო მარმარილოს
ჯვრითა. „უყვარდა და მოკვდა“ — ეწერა ჯვარზე.

ამ ქვის ქვეშ იწვა ის და ღებოდა! რა სა-
შინელება! დავანდე მიწას თავი და ამოვუშვი
ქვითინი.

დიდხანს ვიწექი ასე, დიდხანს. ბოლოს შე-
ვამჩიე რომ საღამო ახლოვდებოდა. უცნაურმა,
უგუნურმა სურვილმა შემიპყრო: მოვიწვიე მის
გვერდით ღამის გატარება; მსურდა უკანასკნელი

ლამე გამომეტირა მის საფლავზე. მაგრამ, თუ შე-
 ძამხეკდნებ, გამაგდებდნებ. როგორ მოვქცეული-
 ყავ? ხოიკს მივმართე. წამოვჯექი და დავიწყე ამ
 სამუდამოდ გამქრალთ ქალაქში აქეთ-იქით ფარფა-
 ტი. მივდიოდი სულ წინ და მიყდიოდი. მაგრამ,
 რა პატარაა ეს ქალაქი შედარებით იმასთან, რო-
 მელშიაც სცხოვრობენ! მიუხედავ-თ იმისა ესენი,
 ეს მიცვალებულნი უფრო მეტნი არიან, ვიდრემ
 ცოცხლები. ჩვენთვის საჭიროა მაღალი სახლები,
 ქუჩები, საჭიროა დიდი, დიდი ადგილი იმ ოთხი
 თაობის ადამიანებისათვის, რომლებიც სცხოვრო-
 ბენ ერთ და იმავე დროს, სვამენ წყალსა ერთი
 და იმავე წყაროსას, ღვინოს ერთი და იგივე ვენა-
 ხისას და სჭამენ ჩვენი მინდვრების პურსა. ყველა
 გარდაცვლილ თაობისათვის კი, კაცობრიობის
 მთელი კიბისათვის, რომლის ბოლოც ჩვენ თანა-
 მედროვეებამდე აღწევს, არაფერია საჭირო, თით-
 ქმის არაფერი ველის გარდა! მწერა ჰნთქავს მათი
 და დავიწყება აქრობს.

უცხად, დასახლებულ სასაფლაოს ბოლოში
 ერთი სხვა სასაფლაო შევამჩნიე, უკვე დატოვე-
 ბული, ძველი, დატყეული, სადაც ძველი მიცვა-
 ლებულები მიწად ქცეულიყვნენ კიდევ, სადაც
 ჯვრებს სიღამბლე მოსდებოდა და სადაც მალე ახ-
 ლად მიმატებულთ ჩაფლავდნენ. სასაფლაო აკი-
 ლებითა და უძველებელ შავი კვიპაროსებით იყო
 სავსე და წარმოადგენდა მშვენიერ სევდიან ბაღსა,
 რომელიც ადამიანის სხეულით იყო ნასახლოვე-
 ბელი.

სულ მარტოდ-მარტო ვიყავ. მწვანე ხეს ამო-
 ვეფარე. მათლად ჩავიმაღლე მის მსხვილ და მავად
 გამომცქერალ ტოტებში. როგორც წყალში დამხრ-
 ჩვალი გემის ნავმსკოვეს, ისე ვეკროდი ხის ღერს
 და ვიცდიდი.

როცა ლამემ უკვე მოაწია, დავაგდე ჩემი თავ-
 საფარი და დავიწყე ჩემი, ყრუ ნელის ნაბიჯით სე-
 ირნობა მიცვალებულთა მიწაზე.

დიღხანს, დიღხანს დავდიოდი უგზო-უკვლოდ,
 დიღხანს. ვერა და ვერ ვიპოვე ის. ხელებგამლილი,
 თვალგაგანიერებული ვედებოდი საფლავებს, ხან
 ხელებით, ხან ფეხებით, ხან მუხლებით, ხან
 მკერდით, თავითაც კი, მივდიოდი წინ და ვერ
 ვპოულობდი. ვებებოდი, ვფათურობდი, როგორც
 ბრმა, რომელიც ეძებს ხოლმე თავის გზას, ვუსვამ-
 დი ხელებს ქვეს, ჯრვებს, რკინის მოაჯირებს,
 მინისა და დამქვანარ ყვავილების გვირგვინებს! ვუ-
 სვამდი თითებს ასოებს და ისე ვკითხულობდი სა-

ხელებს, მაგრამ მაინც ვერ ვპოულობდი. ოპ, რა
 ლამე იყო, რა ლამე! მათვანე ოსადა სჩანდ! ძე-
 შინადა, აუტახელ შიშს განვიცხვინდი ამ ყიწრო
 ბილიკებ შორის, საფლავების ბორცვებზე. საფ-
 ლავები და საფლავები, ყველგან და ყოველგან
 საფლავების მარჯვნივ, მარცხნივ, ჩემ წინ, ჩემ გარ-
 შეშო—ყველგან და ყოველგან საფლავები!

ერთ მათგანზე ჩამოვჯექი, რადგანაც მუხლე-
 ბი შეკეცებოდა და სიარული აღარ შემეძლო. ჩემ
 გულს ბაგა ბუგი გაჭქონდა! ამასთან კიდევ რაღაც
 ძესმოდა! სახელდობრ რა? რაღაც გამოურკვეველი
 ხმაურობა, რომლისათვისაც სახელი არ არის! ვერ
 გადაძეწვიტა, ეს ხმაურობა ჩემ უკუნურ წარმო-
 დგენაში არსებობდა ძხოლოდ თუ ამ შავ უკუნეთ
 ლამეში, ამ საიდუძლო და ძვედობით ძოდებულ
 მიწის ქვეშ? მივიხედ-მოვიხედე! რამდენ ხანს დავ-
 ყავ აქ, არ ვიცი. ვიყავი მოდუნებული შიშისაგან,
 გამობრუნებული საშიხელებისაგან, ძხად ვიყავ მე-
 ყძუვლნა და მოვძკვდარიყავ ძიშით.

უცხად მომჩვენა, ვითომ მარმაროლოს ქვა,
 რომელზედაც ვიჯექი, ინძრეოდა, თითქოს მაღლა
 სწევდნენ. ერთი ფეხის დაკვირვით ახლო მდებარე
 საფლავზე გავჩნდი და აშკარად დავინახე, დიან
 სრულებით აშკარად დავინახე, როგორ წამოყირავ-
 და ის ქვა, რომელზედაც ეს იყო ვიჯექი; გაჩნდა
 მკვდარი, შიშველა ჩოხჩი, რომელმაც თავის ძოხ-
 ნექილი ზურგით ქვა იქით გადააგდო. ვხედავდი,
 სრულებით აშკარად, თუმცა არა ჩვეულებრივი ლა-
 მე იყო. ჯვარზე შემეძლო წამეკითხა:

„აქ განისვენებს იაკობ ოლივანტი, რომელიც
 გარდაიცვალა 51 წლისა. უყვარდა თავისები, იყო
 ალალიც, კეთილიც და ისე მოკვდა, რომ თავის
 ღმერთისთვის არ უწყენინებია“. ძვედომე წაიკით-
 ხა წარწერა საფლავზე, ძეოვ აიღო ტხადას პატარა
 ქვა, პატარა მუვეთიანი ქვა და დაუწყო დაწეოილ
 სიტყვებს შლა. სელა-ნელა სულ ოსაპო წაოწყოა.
 ბოლოს დაამტეოდა თავის უსიხათლო თვალებით
 იმ ადგილს, სადაც ის იყო სიტყვები ეწეოა და
 ძკლით, რომელიც ოდესღაც სალოკ თითად ჰქონ-
 და, ისე, როგორც სწერენ ხოლმე კედლებზე ასან-
 თით, დასწერა ნათელ ასოებისანი სიტყვები:

„აქ განისვენებს იაკობ ოლივანტი, რომელიც
 გარდაიცვალა 51 წლისა. თავისი უღმობელოობით
 მოუსწრაფა სიკოცხლე საკუთარ ძამას, რომ ძაღლე
 მას შემკვიდრედ გამხდარიყო, დატანჯა თავისი
 ცოლი, თავისი ბავშვები, ატყუებდა მეზობლებს,
 იპარავდა, როცა კი შემთხვევა ეძლეოდა და უბე-
 დური მოკვდა“.

მკვდარმა გაათავა წერა და სიამოვნებით დაუწყა თვალთვლით თავის ნაწარმოებებს. მივიხედვე და შევანჩინე, რომ ყველა საფლავები ახლილიყო, მკვდრები წამომდგარიყვნენ და სინამდვილის აღსაღვანად შლიდნენ ცრუ წარწერებს, რომლებიც მათიანებს გეგეკეთებინათ საფლავებზე. ვნახე, რომ ყოველი მათგანი ყოფილიყო თავისი მოყვ სის ჯალათი, სავსე სიმძულვარით უპატოსნო, პირმოთნე, მოშურნე, ცრუ, ცილისმწამებელი. ყველას, ამ კეთილ მამებს, ერთგულ ცოლებს, ერთგულ ვაჟაშვილებს, ამ უმანკო გასათხოვარ ქალებს, ამ ალალ ვაჭრებს,—ყველას ეტყუებინა ხალხი, ამ უმწიკვლო ქალებს და კაცებს ეპარნათ, ეცრუენათ, ჩაედინათ მთელი რიგი სამარცხვინო და საშინელ საქმეთა.

ყველანი ერთ და იმავე დროს სწერდნენ თავის სამუდამო სავინის ზღრუბლზე ამ უღმობელ, საშინელ, წმ და სინამდვილეს, რომელიც არაფერი იცის, ან კიდევ ისე გიჩვენებს თავს, თითქოს არაფერი იცისო. გავიფიქრე, ისიც დასწერდა-მეთქი ამ ჭეშმარიტებას თავის საფლავზე. და ეხლა კი სრულიად უშიშრად სირბილით გავექანე ამ ღია საფლავსაკენ; მკვდრებს შორის, ჩონჩხებს შორის, მივისწრაფოდი მისაკენ და დარწმუნებული ვიყავ, რომ მალე ვიპოვიდი. შორიდანვე ვიცანი იგი, თუმცა სახე სუდარით ჰქონდა დაფარული და ვერა ვხედავდი.

მარმარილოს ჯვარზე, სადაც დიდი ხანი არ იყო, რაც წავიკითხე სიტყვები: „უყვარდა და მოკვდაო“, შემდეგი გავარჩიე: „ერთხელ გავიდა გარედ იმ განზრახვით, რომ მოეტყუებინა თავისი მიჯნური, გაცივდა თავსხმაში და გარდაიცვალა“.

რალა თქმა უნდა, მეორე დღეს გონება დაკარგულს ამაყენებდნენ საფლავთან დაგდებულს.

ი. სონღულაშვილი.

ჩვენნი საქმეები

წერილი II.

დღევანდელი ქართველი საზოგადო მოღვაწე.

უკანასკნელ ხანში, როგორც წინა წერილში ვსთქვით, ჩვენში, შემუშავდა ერთგვარი ტიპი—უმაღლეს სწავლა მიღებული—ინტელიგენტისა, რომელიც სამსახურითა თუ თავისუფალი პროფესიით ლუკმა პურს უზღობს და იმავე დროს ჩვენს საზოგადო საქმეებსაც ემსახურება.

ეს ახალგაზრდა, შეიარაღებული ცოდნითა და სწავლით, პირველ ფეხის ჩამოტეხისათვის იმედად ჩვენში, ებძევა საზოგადო მოღვაწის უღელში და მზად არის თავისი ძალები შეადგინოს საზოგადოების სამსახურს.

იმედი თავის თავისა დიდი აქვს, სხვაც დიდს იმედებს ამყარებს მანზე. თვითონაც და სხვაც არ ზოგავს მის ძალებს. თითქმის ერთ და იგივე დროს იჩვენებს მას წევრად ხუთი თუ ექვსი საზოგადოებისა. სხვა და სხვა კომიტეტებისა, კომისიებისა, რედაქციებისა, სხვა და სხვა მიზნით შემდგარ ჯგუფებისა; ერთის სიტყვით ახალგაზრდა მოღვაწე თავდაყირა ვარდება ცხოვრების მორევში, მხოლოდ იმიტომ, რომ სურვილი საზოგადო სამსახურისა მეტად დიდი აქვს და მეტად დარწმუნებულია თავის ძალ ღონეში.

მომავალს გაბედულად შეჰყურებს. მიხვრამოხვრამა, სიარული მისი ენერგიას გამოჰაატავს, თვალები უელავს, ნაპერწკლებს ისვრის, მთელი არსებით მიისწრაფვის წინ. შიში, დაბრკოლება მისთვის არ არსებობს.

— ოღონდ, ჩქარა კი!—ჰფიქრობს და სული მიღის მალე აჩვენოს თავს თავსაც და სხვასაც რა გასაკვირვალ შედგეგი მოჰყვება მის მუშაობას.

— მომუშავენი არ ვარგანან, არ იციან საქმე, აღმინისტრატული ნიჭი არა აქვთ, თორემ... დაიცა, ვნახავთ!..

ნახა თვითონაც და სხვამაც! სულ არ გასულა ერთი წელი, გეგონებათ, ნახევარ საუკუნემ გაიარაო!

ხომ მიგატოვებიათ სადმე ცქრილა, კოკარი ვარდივით შეკრული, ნორჩი, ქობტა გასათხოვარი ქალი და შემდეგ, ათი, თორმეტი წლისა კვლავ გინახავთ ის სხეულ მოშვებული, პირმიმჭკნირი, თვალებ მიმკრთალი, უდროვოდ დაბერებული, რომლის ნახვა შეგზარავთ და იტყვით: ასეთი გამოცვლა?! ასე მოკლე ხანში!!

ცქრილა, კობტა იყო ის გასათხოვარი ქალი იმიტომ, რომ მეტად ახალგაზრდა იყო. სხეულის ძარღვები მეტად სუსტი ჰქონია, მათმა ძალამ დიდხანს ვერ გასტანა, ხუთიოდე წელმა მთლად დაანგრა მისი არსება.

ვერ გაზომა თავის ძალა ჩვენმა ახალგაზრდა მოღვაწემაც. ენერგია ეყო მხოლოდ ერთ წელიწადს. წინად რომ ეკონა მთას მთასა ვსტყორცნიო, ახლა ამ მთისა ეშინიან, მთის ახლოც კი აღარ უნდა ვაველა. სული დაუბერდა, გული დაუქცა,

ძალა წაერთვია. წინ რომ მიიწევს, ფეხები უკან რჩება, რისი გაკეთებაც წინად ასე ძალიანა ჰსურდა, დღეს მაზე ლაპარაკიც კი ეზარება. დაილალა, დაიქანცა; სული მისი დასვენებასა თხოულობს.

— რა? ისა? იიიჰ

— ვინ? ეეჰჰ!

— იიჰ, ეეჰჰ უუუჰ!

აღარაფერი არა სწამს. აღარაფერი არა სჯერა რა. — გათავდა მისი საზოგადო მოღვაწეობა.

მისი მოქმედება ამის შემდეგ იქნება ნაძალადევი, ნაცოდვილები, რაც უფრო ავნებს საქმეს, ვიდრე არგებს, რადგან თავის აპატი-სა და სიზარმაცეს ავი სენივით გადასდებს სხვებსაც.

ამ გვარია დღეს ჩვენი საზოგადო მოღვაწე.

უხასიათოა იგი, რადგან ყველაფერს ეტანება და არც ერთს საქმეს ბოლოს არ მოაუღებს.

სულით სუსტია, რადგან ერთი პატარა დაბრკოლება, საქმის ოდნავ შეფერხება მის სულს ძირს დასცემს.

უნებოა, რადგან არ შეუძლიან თავის თავს პატარა ძალა დაატანოს და დაბრკოლებანი გადალახოს.

ზარმაცია, რადგან არც საქმის შესწავლა უნდა და არც მუშაობა.

ამას წინად ერთი ჩემი კარგი მეგობარი შემომჩიოდა: თავის მოკვლა განვიზრახე. განვიზრახე იმიტომ კი არა, რომ უცბად, წუთიერად, ცუდს გუნებაზე დავდექი, ან საქმეები ცუდად წამივიდა, ან უიმედო სიყვარულით შემიყვარდა ვინმე. არა ჩემს ბედს ვერ დავემდურები, თავის მოკვლა განვიზრახე იმიტომ რომ ცხოვრების გზა ასე თუ ისე განვვლე. წინ აღარა დამრჩენია რა. დავილაღე. აღარაფერთარი ბრძოლა აღარ შემიძლიან. მთელი ჩემი არსება მოსვენებას თხოულობს. სამარე და საუკუნო განსვენება ისე მომწყურდა, როგორც მუშაობისაგან დაღლილს და დაქანცულს ლოგინი და ძილი. განზრახვა ჩემი ჩემი ჰკუისა და გულის განზრახვა იყო. ერთ დღეს დავაპირე განზრახვის სისრულეში მოყვანა. მოვემზადე. რევოლვერი შევიძინე, წერილები დავსწერე, თავი გამოვიტირე და... ხომ ხადავ, რა კარგადა ვარ! სულმა მიღაღატა. ძალა არ მეყო, თითს ვერ დავატანე ძალა, რომ ჩახმახი დაეწია.

ამის შემდეგ კ დევ ბევრჯელ დავაპირე თავის მოკვლა, მაგრამ ამაოდ. ერთხელ ძალზე დავითვერი ამხანაგებში. ვსთქვი, მთვრალი კაცი უფრო გაბედულია მეტი. ვსვი ბევრი ღვინო და დაღვეა

რომ აღარ შემეძლო, ავდექი სუფრიდან და წამოველ სახლში მტკიცედ დარწმუნებული, რომ ყველა იქ მყოფი ამხანაგი, რომელნიც იმ დროს „მრავალ-ეამიერს“ მღეროდნენ, ჩველ-ჯერ კიდევ გამოუფხიზლებელი, ჩემ კუბოს წინ სიხატებიან და ცრემლს დაღვრიან... დილაზე გამომეღვიძა ლოგინში, ისე როგორც გამოეღვიძება ხოლმე ნალოთარ ადამიანს!...

— ასე ჩემო კარგო! დაიქნია თავი მეგობარმა.

ახლა გინდა შემდეგი გაიგო? არც წინად მიყვარდა მაინც და მაინც ჩემი თავი, მაგრამ ამ დღეიდან სულ შემძულდა, შემძაგდა, ვაფუროხებ ჩემს თავს!

— რა კაცი ვარ? გულითადი სურვილი სისრულეში ვერ მოვიყვანე! რა საქმის გაკეთება შემიძლიან ცხოვრებაში, თუ იმდენი ძალა არა მაქვს, რევოლვერის ჩახმახი დავაცეპინო!

— ახლა სხვა აღარა დამოჩენია რა, ვიჯდე და ვუცადო, როდის დამეტაკება ან ხორველა, ან შავი ქირი, ან როდის მომკლავს ვინმე!...

ამ აღსარებაში იხატება მთლად დღევანდელი ქართველი ინტელიგენტის პიროვნება.

ჩემმა მეგობარმა სულ ოცდა ათი წელიწადი ილოლიალა ცხოვრებაში და... დაილალა. ნეტავი ემუშავნა, გაეკეთებინა რამე, კიდევ იტყოდა ადამიანი იმუშავა და დაილალაო. მაგრამ ისეთი რომ არაფერი უკეთებია! მაშ რამ დალალა? უხასიათობამ, სულის სისუსტემ და სიზარმაცემ!

— არა ჰღირს ცხოვრება! — სწყვეტს ის გუნებაში, რადგან ცხოვრებაში მუშაობა უნდა, მუშაობა კი ეზარება. მუშაობა კი არა, რომ სირცხვილი და დასაძრახისი არ იყოს, ტანთაც არ ჩაიცვანს, მოწონების სურვილი რომ არა ჰქონდეს, პირსაც არ დაიბანს.

ის პატარა დიოგენია: ბოჩკა, კუჭის საზრდო და ფილოსოფიური სჯა-ბაასი ბუნებასა, ადამიანსა და ცხოვრებაზე...

დღევანდელ ჩვენ საზოგადო მოღვაწეს ნათლად ემჩნევა სხვათა შორის აზრისა და საქმის დაფანტულობა.

ვერ გაჩერებულა ერთ აზრზე, ვერ დამდგარა ერთ საქმეზე.

ბევრს ჩვენში მიუღია სპეციალური სწავლა განათლება და იმის მაგივრად, რომ თავისი ცოდნა სპეციალურს თავის საქმეს მოახმაროს, ცხოვ-

რებაში ირჩევს ისეთს გზას, რომელსაც არავითა რი დამოკლებულება არა აქვს მის ცოდნასთან. ხშირად მისი ცოდნა და მის მიერ არჩეული გზა ერთიერთმანეთს ეწინააღმდეგება. კიდევ არაფერი, თუ ცხოვრებაში ამოიჩინა ერთი გზა და ამ გზაზე სიარულს მტკაცუნდ შერუდგა. არა, ხშირად, ამ გზასა სტოვებს და სხვა გზით იწყებს სვლას. ხშირად ორი სამი გზით დადის. ერთ გზაზე გადასდგამს რამდენიმე ნაბიჯს უკან გამოტრიალდება. მეორეზე გაივლის, მესამეზე, შემდეგ ისევ პირველ გზას დაუბრუნდება და ამ გვარად დაპხტის კაქკაქივით ხიდან ხეზე უაზროდ და უნაყოფოდ.

აბა, გაიხსენებ თქვენი ნაცნობი ქართველი ვეჭილეები, ექიმები, მასწავლებლები, ინჟინრები და სხვა. რომელი მათგანი სწავლობს თავის საგანს ან თეორეტიულად ან პრაქტიკულად. რაც იწავლა, (თუ ისწავლა!) უნივერსიტეტში. იმაზე გაჩერდა და წინ აღარ მიდის.

ან რომელი მათგანი კმაყოფილდება თავისი პროფესიით და სხვა საქმეს არ ეტანება? ვეჭილეი ექიმობს, ექიმი ფინანსისტობს, მასწავლებელი ინჟინრობს, ინჟინერი ისტორიკოსობს. ერთი სიტყვით მექადე ჯღანავს წუღებსა და ფინანსი აცხობს ქაღებსა.

არც ერთი მათგანი, ვიმეორებ, მტკიცედ არ აღგია თავის სპეციალურ საგანს და არ მიდის პოპგრესის გზით. არც ერთს მათგანს, როგორც სპეციალისტს, სარგებლობა არ მოაქვს საზოგადოებრივთვის. არც ერთს მათგანს თავის სპეციალურ საგნის თვალსაზრისით არ შეუსწავლია ჩვენი უწინდელი, ან დღევანდელი ცხოვრება, ჩვენი მიწაწყალი, ჩვენი ბუნება და თავისებურობა. არც ერთი მათგანი არ დახმარებია საზოგადოებას თავისი ცოდნით ან სიტყვით, ან კალმით, ან საქმით.

ვეჭილეი თავისთვის ვეჭილეობს, ექიმი ექიმობს და მათი საზოგადო მოღვაწეობა გამოიხატება იმაში, რომ ყველა საზოგადოებაში წევრად ჩაეწერება, კრებაზე უშნოდ ორატორობს, წელიწადში ერთხელ გაზეთში ეისმე, ან რასმე გალანძღავს და თავის თავს აღარებს სხვა ქვეყნების საუკეთესო საზოგადო მოღვაწეებს.

ასე არ სჩადიოდნენ უწინდელი ჩვენი საზოგადო მოღვაწენი. იაკობ გოგებაშვილი მით არის დიდი კაცი, რომ ცხოვრებაში ერთი საქმე აირჩია, დღითი დღე სდია ამ საქმეს შეუპოვრად, ჯიუტურად მუშაობდა ზედ და კიდევ დაიჭონავი, გაბატონდა ამ საქმეზე, კიდევ დაამჩნია დიდი კვალი ჩვენს ცხოვრებაში.

და სანამ იაკობ გოგებაშვილისთანა მუშაკს არ მივბეძავთ, სანამ ჩვენს სურვილებს არ შევამოკლებთ, ჩვენი ძალთა მიხედვით არ ვიმუშავებთ, ერთ გზას არ ვირჩევთ და ამ გზით შედგრად და შეუპოვრად არ ვივლით, მინამ ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრება დღევანდელივით იქნება მიძინებულნი და, ვაი თუ ეს ძილი სიკვდილად იქცეს. ერთი იქელი და გვაქვს დღეს.

ამ გვარ მუშაკთა მოახლოვების ფეხის ხმა მოისმის...

მაგრამ იმათზე ლაპარაკი ჯერ ნაადრევად მიგვაჩნია...

მოვიცადოთ და ვნახოთ, შეუხვევენ არჩეულ გზიდან, თუ სულის სიმტკიცეს გამოიჩინენ და თავიანთ მიზანთა განსახორციელებლად სძლევენ თავიანთ თავსაც და იმ აუარებელ დაბრკოლებათაც, რომელიც მათ ხშირად გადაელობება წინ მომავალში.

მეგობარი.

პეტრე პაბრატიონი.

(1765—1812).

II

საქართველოსთვის მეთვრამეტე საუკუნე დაუსრულებელი ქარ-ბუქი და კორიანტელი იყო. ძლიერი შემზარავი ქარიშხალი ხან ერთს კლდეს მიაჯახებდა პატარა საქრისტიანო ქვეყანას, ხან მეორეს. მშიერი და მტაცებელი დაღესტანი, პოლიტიკურად უკვე გახრწხილი, დაღლილი და მოქანცული, მაგრამ ჯერ კიდევ ჩვენზედ ძლიერი ირანი და კულტუოის ნიშანწყალს მოკლებული ოსმალეთა მსუნაგ მგლებსავით უღარაჯებდნენ საქართველოს სამის მხრიდან და ამტუტებდნენ ქვეყანას. საქართველო ძალ ღონიდან იცლებოდა და ჰკარგავდა ნელ-ნელა და ნაწილ-ნაწილად საუკეთესო პროვინციებს.

ევროპას და მის კულტურას მოწყვეტილი საქართველო, დანაწილებული და დაქუცმაცებული შინ მრავალ-მეფობით და მთავრობით, გულს მაინც არ იტეხდა, ომობდა და იბრძოდა პოლიტიკურ თვით-არსებობისთვის, რომელიც ასე ტკბილი და სანუკვარია ყოველი ერისათვის. ხან ონავარს და შეუპოვარს დაღესტანს მიუხტებოდა და ავარიის შუაგულამდე აღიოდა ცეცხლითა და მახვილით, ხან ოსმალეთს ეტკერებოდა და ხშირად ისე თამამ

დებოდა, რომ ყარსის ციხემდის აღწევდა მისი მხედრობა. მაგრამ ასეთი თარეშობა სათვალავში არც-კია ჩასაგდები შედარებით იმ საკვირველებასთან, რაც მეფე ერეკლემ ჩაიდინა. ბუმბერაზ ირანს პატარა კახმა ორი სახახო წაართვა—განჯისა და ერევნისა, ხარკი დაადო და ყმად გაიხადა.

ძიუხედავად ასეთის ბრწყინვალე გამარჯვებისა ჟამ-ჟამობით სამის მხრიდან შემომდგარ მტერზე, საქართველო ვერ გაუძლებდა განუწყვეტელ ხეტებ-ბა-ზანზარს, თავისუფლად დიდ ხახს ველარ იბოგინებდა და ადრე თუ გვიან პოლიტიკურ თავისუფლებას დაჰკარგავდა. ამას კარგად ჰხედავდა გონიერი და ხიქიერი მეფე ერეკლე მეორე და ზურგის მოსაძაგრებლად იმპერატრიცა ეკატერინე მეორეს შეეკრა 1783 წელს საერთაშორისო ტრაქტატით ქ. გეორგიევსკში. სამწუხაროდ და საუბედუროდ ამ ტრაქტატმა სიკეთის მაგიერ ზარალი და ზიანი ძიაცუნა საქართველოს. როგორც ოსმალეთი, ისე სპარსეთი ცეცხლს აფრქვევდნენ სიბრაზისაგან, როგორ თუ გურჯისტანმა მამა-პაპათა ნაანდერძვე პოლიტიკას უღალატა და ჩვენსა და მის შორის შინაურ საქმეებში რუსეთი გაურიაო. ჯავრის ამოსაყრელად ცნობილი საქურისი ალა-მამედ-ხანი შემოესია საქართველოს 1795 წ. და სატახტო ქალაქი თბილისი დასწვა და ააოხრა. რუსეთი 1793 წლია ტრაქტატის ძალით მოვალე იყო დროზედ ჯარით მოშველებოდა საქართველოს, მაგრამ საშველად ხელიც არ გაანძრია. ანაურის გზით ორი ბატალიონი მაშინ მოვიდა, როცა ალა-მამედ-ხანი აიყარა, საქართველოს მომორდა და განჯის სახანოში დაბანაკდა.

უარესი ბედი დაემართა ერეკლეზე ადრე ქართლის ძეფეს ვახტანგ მეექვსეს. პეტრე დიდმა განიზოახა ლაშქრობა 1722 წელს სპარსეთზე და ვახტანგს შემოუთვალა—კავშირი შეეკრათ და შეერთებული ძალით ნაცარ-ტუტა ვადინოთო. ვახტანგი სიხარულით ცას დაეწია, ისეთი წინადადება რომ მოისმინა რუსეთის იმპერატორ პეტრე დიდისა. უკეთეს მოკავშირეს აბა სად იშოვნოდა ვახტანგი სპარსეთის ხვიალობის დასამცირებლად. სპარსეთი ხომ იატორიული მტერი იყო პატარა საქრისტიანო საქართველოსი, რომელმაც სისხლიდან დაგვცოლა და პოლიტიკურ არსებობის ნიათი გამოგვილია და ბოლოს, თვით ნიათ გამოლეული, დღეს სხვათა ხელში პამპულად და ტაკი-მასხარად გახდა.

ვახტანგ VI ოცდა ათი ათასის რჩეულის ჯარით გაეძართა საბრძოლველად და დაბანაკდა ში-

მახიაში. აქ ელოდა პეტრე დიდს დარუბანდიდან. მოლოდინი გაუცრუვდა ვახტანგს, პეტრე დიდმა ვერ გაბედა ამ ჟამად ომი სპარსეთთან, აიყარა დარუბანდიდან და დაბრუნდა ქვეყნის მტარხანს და იქიდან შინ პეტერბურგს. მანდამანდ ვახტანგი მოკავშირის ლალატით, მაგრამ რას იზამდა. უიღბლო მეფე, ლიტერატორი და კანონმდებელი მოულოდნელად გაება პოლიტიკის ბლანდებში და არ იცოდა, რა ექნა. საუკუნო მტერი პეტრე დიდთან კავშირით უზომოდ გააბრაზა და სარფაკი ვერაფერი მოუტანა საქართველოს. დაღონებული-დაძმარებული, გულდაკოდილი მეფე აიყარა შამახიიდან და საქართველოს დაბრუნდა. ვახტანგი იმის მოლოდინში და იყო, რომ სპარსეთი კავშირსა და ლალატს არ, მაპატივებს, ქვეყანას წამინდენს და მეც ხეირს არ დამაყრისო.

მთელი ორი საუკუნე: მეჩვიდმეტე და მეთვრამეტე, ოსმალეთი და სპარსეთი სისხლს უშრობდნენ საქართველოს, რომელმაც რუსეთს დაუწყო ლაქუცი და ზურგი შეაქცია თეირანსა და სტამბოლს. პეტერბურგისა და მოსკოვისაკენ ცქერას რასაკვირველია არ აპატივდნენ საქართველოს და ვიდრე ძალ-ღონე შესწევდათ ანგარიშსა სთხოვდნენ და ხან ერთი შემოესეოდა ქვეყანას, ხან მეორე, ხან-კი ორივენი ერთად. პეტრესთან სამხედრო კავშირს ვერც ერთი მათგანი ვერ აპატივებდა ვახტანგს, რადგან მათს თვალში საქციელი საქართველოს მეფისა ლალატი იყო და ლალატისათვის ხომ მუდამ სჯიან, ვინც უნდა იყოს მოლალატი, მეფე თუ უბრალო მომაკვდავი.

ვიდრე სპარსეთის შაჰი პასუხს მოსთხოვდა ვახტანგ VI-ეს, ოსმალეთმა ხანი ალარ ახანა და შემოესია საქართველოს. მტრის ჯარმა დაიჭრა ყარსი, აიღო თბილისი, შამახა და ერივანი. ვახტანგი იძულებული გახდა დაეტოვებინა ქართლი, სამეფო ტახტი და გარდახვეწილიყო იმერეთს. პეტრე დიდის მოულოდნელად გაბრუნების მიზეზი დარუბანდიდან სხვათა შორის იყო ოსმალეთის შემოსევა საქართველოში ყარსიდან. ოსმალეთი პეტრე დიდსაც ემუქრებოდა—ოჰს გამოგიცხადებ, თუ საქართველოზე ხელს არ აიღებ და სპარსეთისაკენ გაიწევო. ამის გამო პეტრე დიდმა ამ ჟამად უარი სთქვა სპარსეთისაკენ გალაშქრებაზე და ისე სწრაფად აიყარა დარუბანდიდან, რომ სრულიად დაავიწყდა თვისი ერთგული მოკავშირე ვახტანგ VI, შამახაში რომ ჯარით ელოდა. 1724 წელს ოსმა-

ლეთმა ხელშეკრულება დასდო პეტრე დიდთან. ამ ხელშეკრულების ძალით ოსმალეთს ერგო საქართველო და ყველა ის ქალაქები ამიერ-კავკასიაში, რომელიც ოსმალთს ჯარს ეჭირა, ხოლო რუსეთს შერჩა კასპიის ზღვის ვიწრო ნაპირიანი პროვინციები: ასტრახადი და მაზანდარანი.

ასე უბედურად დასრულდა ვახტანგ VI-სთვის კავშირი რუსეთის იმპერატორთან. 1724 წლის ხელშეკრულების შემდეგ უიღბლო მეფეს საქართველოსას აღაო ედგომინებოდა საქართველოში. ისიც აიყარა და მთელის ბუნების სახლობით, მხლებლებით და ამალით იძვრეთიდან გადავიდა რუსეთს. უნდა და პეტრე დიდის ხახვა, მაგრამ ცოცხალს ვედარ აუსწოო და დაბრუნებისას თითონაც გარდაიცვალა ქ. ამტარხანში, სადაც დაასაფლავეს.

ტრალიკულიად დასრულდა ცხოვრება და მოქალაქობა დიდად განვითარებულის, მაგრამ უბედრო პოლიტიკის მეფე ვახტანგ მეექვსესი. თითქოს ცოტაო ტახტისა და საქეთოს დაკარგვა, ბედმა არ აკმარა ესა და ცილისწამებით მოზხაბა კეთილი განზრახვა მისი—პეტრე დიდთან კავშირით განთავისუფლება საქრისტიანო ქვეყნისა სპარსეთის კლანჭებისაგან და საერთოდ მუსულმანობის ხედგაფლებისაგან. ყარაბაღის სომხობამ ცილი დასწამა ვახტანგს, შაძახაში რომ ჩამოვიდა ჯარით, ჩვენ, სომხობა, სიხარულით ცას დავეწიეთ, ვახტანგის მხედრობას მივეგებეთ, წინ შემოსილი საძღვდელოება გავიმძღვარეთ და ჯვრითა და ხატებით სალაში ვუძღვენითო. მიუხედავად ასეთის შეხვედრანიგებებისა ვახტანგის მხედრობა უდიერად მოგვექცაო. იმედი გვექონდა, რომ ქრისტიანი მხედრობა ურჯულოთა ხელიდან გვიხსნიდა, ხოლო ამის მაგიერ ჯარმა გაგვძარცვა და ეკლესიები შეგვიგინაო. ასე სჩიოდნენ შემდეგში ყარაბაღელები პეტერბურგის საიმპერატორო კარის წინაშე.

საქართველოს ისტორიის მეთვრამეტე საუკუნის უმთავრეს მომენტების თვალის-გადავლება ნათლად გვიჩვენებს, რომ 1722 წლის კავშირს, 1724 წლის ხელშეკრულებას და 1783 წ. ტრაქტატს, რომლის პირიანად აღსრულებას საქართველო ვერ ეღირსა, უნდა მოჰყოლოდა საქართველოს დამაბუხება პოლიტიკურად, დროებით შეწყვეტა თავისუფალ ერის არსებობისა. ასეც მოხდა. იმპერატორმა პავლე პირველმა 18 იანვარს 1801 წელს, ესე იგი იმ დროს, როცა პეტერბურგში ცნობა არ იყო მისული უკანასკნელ მეფე გიორგი XIII-ის გარდაცვალებისა, გამოაქვეყნა მანიფესტი საქართველოში

მეფობის მოსპობისა, ხოლო მისმა შვილმა ალექსანდრე კურთხეულმა იმავე წლის 12 ნოემბრისთვის მანიფესტით ქვეყანას აუსწა-საქართველო სამუდამოდ რუსეთს შეუერთდაო და ამ დღიდან საქართველოში რუსეთის მართვ-გამგეობა მკვიდრდებაო.

საოცარი ამ ამბებში და პოლიტიკის ნაკეთთა და ბლანდებში ის კი არ არის, რომ ძლიერმა სუსტს ლაგამი ამოსდო და ბავახე შიაბა, საოცარი ისაა, რომ შაბა და შვილი, პავლე და ალექსანდრე, დიდი მოძარენი აყენენ მონარქიულ პრინციპისა და იმავე დროს ასე უპატივცემულოდ მოეპყრენ ბაგრატიონთა დინასტიისათს წლოვან მეფურ უფლებით. როგორც იმპერატორი პავლე, აგრედვე ალექსანდრე კურთხეული ცეცხლს აფრქვევდნენ, ნაპოლეონის კადნიერებას რომ ხედავდნენ. როგორ თუ ეს ვიდაც კორსიკანელი მეტიჩარა ჩინჩვარსავით ამტვრევს და ლეწავს საუკუნოებით არსებულ მონარქიათ, როგორ თუ მონარქნი თავის ნებასურვილით აპყავს და ჩამოჰყავს ტახტიდან, როგორ თუ ასე უპატივცემულოდ და ხეპრულად ეპყრობა სამღვთო პრინციპს მონარქიისასო! რაკი ასე ბჭობდნენ და აზროვნობდნენ და სწამდათ, რომ შათი სამღვთო მოვალეობა იყო ბოლო მოელოთ ნაპოლეონის ნაფარდობისათვის, არ მოერიდნენ იმისთანა დიდ საქმეს, როგორიცაა ომი. მონარქიულ პრინციპის გასამარჯვებლად პავლე პირველმა ცეცხლი და მახჭილი შეიტანა იტალიასა, შვეიცარიასა და ავსტრიაში, ხოლო ალექსანდრე პირველმა იმავე ავსტრიასა და პრუსიაში. ვიმეორებთ, საოცარი ისაა, რომ მოტრფილენი და ერთგული რაინდნი მონარქიზმისა, იმპერატორნი პავლე და ალექსანდრე, როცა საქმე საქართველოსათს წლოვან ბაგრატიონთა დინასტიაზე მიდგა, სულ სხვა გუნებაზე დადგნენ და მცირე ყოყმანისა და რყევის შემდეგ ორის მანიფესტით ბოლოც მოუღეს საქართველოს თავისუფალ თვითარსებობას და ღვაწლით მოსილ ბაგრატიონთა დინასტიას ექსორია უყვეს.

თითქოს ცოდო უნდა მოიხანოსო, პეტრე დიდმა შემოუთვალა ვახტანგ VI-ს, აქ გადმოსახლდი რუსეთში და ოჯახობით მოსკოვში დაგასახლებო. მეტი ჩარა არ იყო, ეს რჩევა უნდა მიეღო ვახტანგს, აიყარა და გადასახლდა რუსეთს სახლობით. დიდ ძალი მხლებელი, იმალია და თანამოაზრე გადაპყვა ვახტანგს რუსეთში. მისი შვილები საბოლოოდ დასახლდნენ მოსკოვს და მიჰყვეს ხელი მწიგნობრობას და ლიტერატურას. დააარსეს ტიპოგრაფია

და შეუდგენენ ქართულ წიგნების ბეჭვდას. მეთვრამეტე საუკუნის ნახევარში მოსკოვი შეუმჩნევლად გარდაიქვა ქართულ მწიგნობრობის ცენტრად.

ვახტანგის სახლობის აშაღის და მხლებლების გადასახლების რუსეთში მოჰყვა სხვების წასვლაც; ძნელია გზის გაკვალება და რაკი გზა გაიკვალა, ქართველობა ბაწარ-აღებით დაადგა მოსკოვის გზას. მაშინდელი ყიზლიარი, მოზდოკი და აშტარხანი პირველნი ეტაპნი იყვნენ ქართველებისთვის. აქ ისვენებდნენ საქართველოდან გადმოხვეწილნი, სულს იბრუნებდნენ დაღალულ-დაქანცულნი და შემდეგ იბნეოდნენ თვალუწვდენელ რუსეთში, ითქვიფებოდნენ და რუსდებოდნენ. ხარკოვის სადგურის უფროსს თ. რატიშვილს რომ ვკითხე—ნუ თუ ქართველად არ მიაჩნია თავი მეტქი, გაიღიმა და მიპასუხა: საიდან სადაო. ს. სოლნცევოში, კურსკის გუბერნიაში, სასოფლო სასაფლაოზე ვიპოვნე ორი საფლავის ქვა. წარწერანი ქვისანი ამტკიცებდნენ, რომ იქ ასაფლავიან ბაგრატიონთ გვარის ქალნი, რომელნიც მიუთხოვებიან აზნაურ სოლნცევებისათვის. დ. სოლნცევს, მდიდარს და განათლებულს მემამულეს, ბატონ-პატრონს სოფ. სოლნცევოსას, გამოვკითხე ამ ქალების ამბავი და ვერაფერი პასუხი მომცა. მხოლოდ მაჩვენა თვის სასახლეში ერთი ოთახი, საესე წიგნებით, ნივთებით და იარაღით, რომელიც მზითვად მიჰყოლიათ პატარძლებს*). თუ საიდან გაჩნდნენ ქართველი რძლები სოლნცევიანთ ოჯახში, ან ეცხოთ რამე ქართველური-და ამ ქალებს გათხოვებისას, ვერაფერი გამაგებინა დ. სოლნცევმა. ასე ერთის საუკუნის განმავლობაში იშლება და იხოცება ეროვნული სახე.

მეთვამეტე საუკუნის პირველ ნახევარს ჩრდილოეთ კავკასიაში ისე ბლომად შეიკრიბა ქართველობა, რომ შესაძლებელი გახდა დაარსება გუსართა როტისა ქართველთაგან. ქართველმა აზნაურმა ბორის ეგოროვმა (იგორაშვილი) შეჰკრიბა ერთად დასახლებულნი ყიზლარსა და აშტარხანს თავდაზნაურნი და სთხოვა მთავრობას სამსახურში მიგვიღეო. დედოფალმა ანა იოანეს ასულმა წყალობით მოისმინა ბორის ეგოროვის თხოვნა და 25 მარტს 1738 წელს უბრძანა სენატს დაეარსებინა გუსართა როტა ქართველთა თავად-აზნაურთაგან.

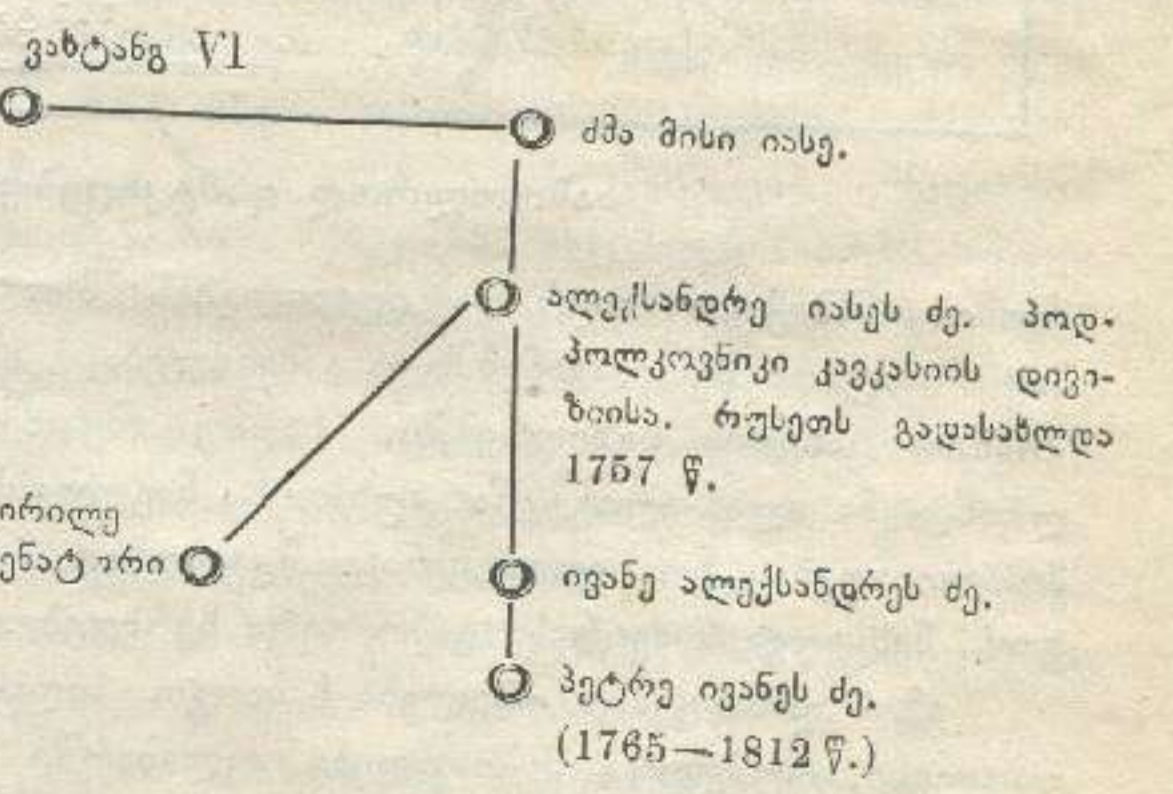
*) მცირე აღწერილობა ამ ოთახისა და სახელები სოლნცევიანთ რძლებისა უბის წიგნში შექადა მოქცეული. სამწუხაროდ ეს წიგნი დაიღუპა 22 თებ. 1905 წ. ჩენის ქონების აკლების დროს სასტუმრო „მუნხანში“.

შემდეგში ამ როტას სხვა როტებიც შეემატა, როცა გამრავლდა ქართველთა რიცხვი ქართველ გუსართებს ყმა და მამული უბოდეს პოლოტავის გუბერნიაში. ამ გუსართა როტებში მსახურდებოდნენი სახელოვანი პოეტი დაფით გურამაშვილი და პაპუნა ციციშვილი. პაპა გამოჩენილის საქართველოს მთავარმართებლის პავლე დიმიტრის-ძე ციციშვილისა, რომელმაც რუსთა იმპერატორთა ტახტს დაუმორჩილა მთელი ამიერ-კავკასია ოთხის წლის განმავლობაში (1802—1806 წ.) და რომელიც ვერაგულად მოჰკლეს ბაქოში 6 თებერვალს 1806 წ.

ამ მოკლე ისტორიულის მიმოხილვიდან ნათლად სჩანს, თუ საიდან და როგორ გაჩნდნენ ასე ბლომად რუსეთში ჩვენი თანამემამულენი: ერისთვიანი, რატიშვილები, იაშვილები, ფანჩულიძენი, ტუხიშვილები, თარხან-მოურავები, ციციშვილები, მიქელაძენი, წერეთლები (ცერტელევი), ლაშქარაშვილები (ლაშქაროვი), თულაშვილები (ცნობილ პუბლიცისტის მ. ნ. კატკოვის დედა თულაიანთ ქალი იყო), იმერეტინსკები (ბატონიშვილი კონსტანტინ დავითის ძის შთამომავალი) და სხვანი.

პეტრე ივანეს ძე ბაგრატიონის შტო დამტკიცებულია რუსეთის თავადად იმპერატორ ალექსანდრე პირველის მიერ 1803 წელს 4 ოკტომბერს და შეტანილია რუსეთის საერთო გერბოვნისკში.

რომ უფრო ნათლად და მკაფიოდ წარმოვიდგინოთ პეტრე ბაგრატიონის წინაპარნი, მოვიყვანთ აქვე შთამომავლობის ხეს.

პეტრე ივანეს ძის შვილის შვილი დ. პ. ბაგრატიონი გენერალ-მაიორია და ცნობილია როგორც ნიჭიერი სამხედრო მწერალი.

აღ. ფრონელი.

ლი წესდების შეცვლა, საზოგადოება ოფიციალურად შეუდგა გზის შენებას და მუშაობა ორბევისა და ოორის შორის ძლიერ წინ წასწია, მიუხედავად იმისა რომ მონარდები უჩივიან მუშა ხელის ნაკლებულობას და სიძვირეს მინდვრის მუშაობის გამო.

მრავალი სამუშაო უკვე გაცემულია ნარდად. მაგალითად მიწის სამუშაო, ბჭეებისა, ბურჯებისა და ხიდების ქვის სიძვირელების გაკეთება.

მონარდებზე შემდეგი პირები არიან: პირველ ნაწილში ბ-ნი გრინბერგი და ინჟინერი პეტროვი, მეორე ნაწილში ინჟინერი ოლანგოვი და მესამეში ბატონი ფონტანო. ეს პირები თავის მხრივ აძლევენ სამუშაოს წვრილ მონარდებს, რაც, რასაკვირველია სამწუხარო მოვლენას შეადგენს, რადგან საშინლად ამცირებს ნამდვილ მუშების ხელფასს.

სამწუხაროდ ამისთანა მდგომარეობას მთელი რუსეთში აქვს ფეხი გადგმული; აქ-მუშების ამხანაგობათ თითქმის არასოდეს არ ანდობენ სამუშაოს, რაც ცუდად მოქმედობს თვით ნაშრომის ღირსებაზედაც.

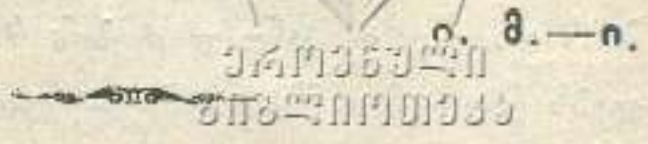
რკინის ხიდების გაკეთება ნაკისრი აქვს ბრიანსკის ქარხანას, რომელიც ერთი უდიდესთაგანია მთელი რუსეთში.

მეტ ნაწილს სალიანდაგო კოქებისას ვოლგოდან მოზიდავენ ბაქოს მხრით, რადგანაც საჯარო ვაჭრობაში ვოლგური სალიანდაგო კოქების ფასი უფრო ნაკლები აღმოჩნდა ადვილობრივზე; ეს მოვლენა ჩვენთვის სასიხარულოც უნდა იყოს, რადგან ბაზრული ფასი შპალეებისა საზოგადოდ დიდი არ არის; სალიანდაგო კოქების გაკეთების დროს კი ბევრი ნაქერი რჩება ხოლმე, ლპ. ბა უგზოობისა და გადატანის სიძვირის გამო. ამ რიგად იღუბება დიდი ნაწილი ძვირფასი ხეცებისა (პლხისა და წითლისა). ორი წლის შემდეგ კი, ე. ი. როცა რკინის გზას გაიყვანენ, იგოვე ხეცე შეიძლება მთლად გამოიყენოს აღამიანმა ან კლიოპკად ან შეშად და სხ.

ერთი წლის შემდეგ ჩამოვა მთელი წყება ვაგონებისა და ორთქლმავალებისა, რაც მოგვისწრფებს დროებით მისვლა-მოსვლის დასაწყისს 1914 წლის თავისათვის. მთელი გზა კი დასრულდება სამი წლის განმავლობაში, 1912 წლის მკათათვის 17-დან რომ ვიანგარიშოთ.

აი ის მოკლე ცნობები კახეთის რკინის გზის გაკეთებისა, რომლებიც, მგონია, ჯერ არ ყოფილან

აღნიშნულნი პრესაში და ინტერეს მოკლებულნი არ არიან კახეთის მცხოვრებთათვის.

პრესა

არჩევნებმა აძულეს ჩვენი პრესა მრავალი რთული საკითხი დაეუბნებინა მკითხველის წინაშე. დაჯა იმაზე არის აშლილი თუ რომელ მარტიას უფრო მეტი უფლება აქვს თავისი კანდიდატი გაიყვანოს სათათბიროში. ამ საკითხს უკვლავად კარდინალურად შეეხა გ. მ. კაჭკა „კალხი-დაში“, საარჩევნო საქმე ჩვენში ერთი გარემოებითაც არის გართულებული. საქართველო რომ დიდი ქვეყანა იყოს, რომელსაც გაცილებით მეტი წარმომადგენელი უნდა ჰქონოდა სათათბიროში, მაშინ მარტიასა შორის ბრძოლა უფრო განულებული იქნებოდა. ყოველ მარტიას ექმნებოდა თავისი მაგარი ბჭე, ესა თუ ის კუთხე ჩვენის ქვეყნის, სადაც უზრუნველყოფილი იქნებოდა მისი გამარჯვება. უზარეულესად ასეთი მდგომარეობა შექმნიდა საარჩევნო დემოკრატიისთვის და ატმოსფეროს ისე ადარ იქნებოდა გაუღწეოთილი როგორც ეს ეხლა არის ჩვენ საარჩევნო ცენტრებში. მეორედ, საარჩევნო ოლქების სიმრავლე, ესე იგი სიმრავლე დემოკრატია, უფრო სავსებით გამომხატავდა ჩვენი ცხოვრების მრავალ მიმდინარეობას. მაგრამ ეს ასე არ არის. იძულებული ვართ ყოველ ჩვენს საარჩევნო ოლქში ვიბრძოლოთ თითო დემოკრატისთვის. მთელ ქართლ-კახეთს ქვეყნს ერთი დემოკრატია, იმერეთ-კურია-სამეგრელოს, აგრეთვე ერთი და ჩვენ ზღვის ნაპირს მხარესაც ერთი. ვისა აქვს უკვლავად მეტი უფლება, როცა ასეთი სიმცირეა დემოკრატებისა, აი საკითხი, რომელსაც შეეხა გ. მ. თავის წერილებში. მართალია ზემო აღნიშნულ წერილებში სხვა მრავალი პრინციპიალური საკითხებიც არის წამოყენებული, ძველი დაჯა ძველ მარტიას შორის, მაგრამ ერთად ერთი რეზიუმე წერილებისა შემდეგია: აქვს თუ არა სოციალდემოკრატის, როგორც პროლეტარიატის მარტიას, ე. ი. უმცირესობის მარტიას, უფლება წარმომადგენელად იყოს უმრავლესობისა. კითხვა კარდინალურად არის დასმული და ჩვენ უნდა ვსთქვათ, რომ ამის უფლება არა აქვს.

მაგრამ კითხვის ასე დაუბნებით დაჯა უნებურად იბადება მეორე საკითხი, რომელიც უფრო კარდინალურად სწუგეტს პრესას.

არის თუ არა საქართველოში ისეთი მიმართულება, ისეთი მარტია, რომელიც სავსებით გამომხატავს მის სურვილებს? კატეგორიულად შეიძლება ითქვას, რომ ასეთს მიმართულებას ჯერ მხალდად უსწავრება ეტყობა

და არ ჩამოყალიბებულა გარკვეულ პროგრამაში. ჩვენის აზრით, ამით არის გამოწვეული ის უცნაური მოვლენაც, რომ ბრძოლა უფრო კანდიდატების შირთვების გარშემო ტრიალებს ვიდრე მათ მსოფლიო მშენებლობის (რაც აკვირებს ადმინისტრაციას „არჩევნები“). აწინდელ ორგანიზაციების ძალთა განწყობილება ერთი მხრით და ნამდვილ ამომრჩევლთა მისწრაფებანი მეორეს მხრით ჰქმნიან იმისთანა ატმოსფეროს, რომელშიც უნდა გაიმარჯვოს ერთგულ დემოკრატიულმა ელემენტებმა, რომ ჩვენი ქვეყნის უმრავლესობა დააკმაყოფილოს.

ვერ მოასწრო ჩვენმა ჟურნალმა გამოსვლა, რომ „ზაკავკასიის რეჩი“ უკვე „დანოსი“ დასწერა. ჩვენ არ ვიცით ვინ არის ამ სტატიის ავტორი, მაგრამ რომ იგი ჯერ გამოუცდელი და უსუსური ბავშვია, რომელსაც არ ექმის რა განსხვავებაა უბრალო საგაზეთო რეკონზიასა და დასმენას შორის, ეს კი ეჭვს ეარეშება. მაგრამ მოუსმინოთ რას სწერს გამოცდილ მეგობრებისაგან გაბრიყვებული ავტორი.

„აგრძელდეს კომისიის საქმის მწარმოებლის ჩემ კაბინეტში, ბელანსკის ქუჩაზედ შეშუშავდა ახალი პროგრამა, რომელიც ახსნის საქართველოს გარეშე და შინაურ მტრებისაგან“.

ამაზედ უკეთესად მხოლოდ პროფესიონალს შეუძლია „დანოსის“ დაწერა.

ჩვენ არ გვესმის რამ აიძულა ავტორი ამ საშუალებებისთვის მიემართა იმ დაწესებულებების შეიხებ, რომელსაც ჟურნალთან არავითარი კავშირი არი აქვს და არც როდისმე უწერია საქართველოს მტრებისაგან დახსნის პროგრამა.

* * *

„თუ ზაკავკ. „რეჩი“ სტდილობს თავის „დონოსებით“ ფიზიკურად მოუღოს ბოლო ჩვენს ჟურნალს“, „სახალხო გაზეთი“ თავის „ავტორიტეტულ“ გადაჭრილ სიტყვით ამასვე უქადის იდეურის მხრივ. კლდის პუბლიცისტები „მეწვრილმანე ვაჭრების“ ფსიხოლოგიით გამსჭვალულნი არიანო. „უბეშავნი“, „მეწვრილმანები“, „აპოლიტიკოსნები“ და სხვა.

ამისთანა ფანდების საშუალებით „სახალხო გაზეთმა“, — „კლდის“ პირველ ნომრის გამოსვლისთანავე ამცნო ქართველ საზოგადოებას ჩვენი ჟურნალის „რეაქციონური მიმართულება“ (sic!).

და „რა თქმა უნდა“ — ამბობს იგივე „სახალხო გაზეთი“ „სიამოვნებით ვეკებებით ახალ ჯგუფის გამოსვლას საზოგადო ასპარეზზე“.

არ მესიამოვნე — მასიამოვნე...
 აფსუს სიამოვნებაც!
 მაგრამ ამ „სიამოვნებას“ შექმნის „უფრო დაწვრილებით შევებებით.“
 შიხაიძის

ქალაქის საქმიანობა

ასეთი სითაურით ვეცდები ხშირად მივაწოდო მატერიალურ მკითხველთ სხვა და სხვა ამბებს, უფრო ისეთი, რასაკვირველია, რომლებსაც საზოგადო ხასიათი ექნება.

I.

დიდი ბოლიტიკანები უთფილან ჩვენი ქალაქის გამგენია: სულ რვა თვეა გასული, რაც ახალი ხმოსნები აირჩიეს და ამ შაკლე ხანშიაღ-კი ორმა ხმოსანმა, ბ.ბ. აფრიაშვილმა და კარა მურზამ, უკვე ხელი აიღეს ხმოსნობაზედ. რათა, რა მარეზით? იქნება აკიანთ; დრო არ ჰქონდათ და იმიტომ? ანა, ბატანებო, ასეთი საქმე რომ დამართნდათ, არას ვიტყვოდით. ბატანმა კიზი-რიამაც დაანება თავი, მაგრამ მან ბევრი საქმის გამოკვლარ შესილო ხმოსნობა და განცხადებაც შეიტანა საბჭოში: სულით და გულით მიიდა ვემსახურო ქალაქს, მაგრამ ჩემდა საუბედუროდ იმდენი დრო აღარა მაქვს, რომ შევძლო და აბა რაღა ხმოსანი ვიქნება თუ კი ვერას გაგაკეთებო. ბ.ბ. აფრიაშვილმა და კარამურზამ-კი თავიანთი გახმოსნობით ქალაქის თვით მართველობაში თბილი ადგილები იმყოფნეს და რადგან კანონი ნებას არ აძლევს ერთსა და იმავე დროს ხმოსნადაც იქოს და მოსამსახურედიც, დგანენ და ხმოსნობას თავა მიანებეს. ნეტა ვიცოდეთ, რა იმედებს ამყარებდნენ ამომრჩევლები ამისთანა ხმოსნებზედ და ახლა რაღას ამირებენ ან ჭიუჭობენ როცა მათმა არჩევლებმა ახლავე ზურგი შეაქციეს. საკვირველია ეს გარემოება უფრო ამ მხრივ, რომ ქალაქის გამგეობა ხელს უწყობს ასეთ ხმოსნებს. რათა? თუ ეს არა ხასმოსნარი კარგი მუშაკნი არიან და მიტომ მიიღო გამგეობამ, მით უფრო დასახანია, ვინაიდან კარგი მოსაქმენი საბჭოს უფრო დიდს სარგებლობას მოუტანდნენ. მაგრამ არა, აქ მარტო ბოლიტიკანობაა და მეტი არაფერი: ის ხმოსნები, რომლებსაც, თუორი კენჭა მისცეს თ აღ. მიხ. არგუშაინსკის, რომლისათვისაც 2 ხმა იყო საჭირო, „მადლობის“ ღირსნი იყვნენ და მანაც გადაუხადა თბილი ადგილების მიცემით.

თედმის პირელი.

კოოპერაცია და ეკონომიური ცხოვრება.

ყავრიშვილის ფერმა.

ჩვენი ქვეყანა მოფენილია საძოვარ ფლმინდურებით, მშენიერი სათიბეებით, როგორც ბარში, ისე მთაში (აგრედ წოდებული ალპის ზონა). დიდი სიმდიდრითაა დაჯილდოებული ჩვენი მხარე, მაგრამ, როგორც შევეფერება საერთოდ ქართულ დაძაბუნებულ ცხოვრებას, ამ სიმდიდრით ქართველი მეურნე რიგიანად ვერა სარგებლობს. მაშინ როდესაც სხვა ქვეყნებში, დანიასა შვეიცარიასა, იტალიასა და ესპანიაში საუცხოვოდ იყენებენ მთა-ბარის საძოვარებს და ოქროდ აქცევენ მას მერძეობის და მესაქონლეობის საშუალებით ჩვენ გულხელდაკრებილი ვსხედვართ და ბედს მივტირით, რომ არაფერი არა გვაქვს და სიმშვილით ვიხოცებით. ამ მხრივ სასიხარულო კონტრასტს წარმოადგენს ნ. ყავრიშვილის ფერმა სოფ. მოხასში (თბილ. მაზრა), რომელიც ამ რამდენიმე ხნის წინად დავათვალიერე. შეგნებულ ადამიანს საუცხოვოდ მოუწყვია თავისი საქე და წასაბად მაგალითის წარმოადგენს მისი ფერმა, მოკლებული ყოველ გვარ სარეკლამო ხასიათს.

პატარა ფერმა მოწყობილია 50 ძროხისათვის; სუფთად და კობტად გამოიყურება ვეება ბოსელი ალგეთის ქვის იატაკით. ყოველ ძროხას თავისი ადგილი აქვს მიჩენილი და საკუთარი საბმელი ჯაჭვი უკიდია ბაგაზედ.

დავათვალიერე დარბაზიც, სადაც გამწკრივებული იყვნენ ბრკყვალა სარძევე მანქანები, სეპარატორები, ქურქელი და სხ. მათი საშუალებით ფერმერი ნ. ყავრიშვილი კარაქი აკეთებს და ჰყიდის დაბა მანგლისში გირვანქას 55 კ.

მანგლისში ყავრიშვილის კარაქს, საუკეთესოდ ითვლება და დიდი გასაფალიცა აქვს.

საერთოდ. ბ. ყავრიშვილის ფერმა ფრიად სისამოვნო შთაბეჭდილებას ახდენს მნახველზედ. შედეგი კი ხომ-მართო სარგებლობაა.

კარგი იქნება რომ ბევრმა სხვადაც ამ ნაირ მაგალითებს მრბადოს ამითი თითონაც ისარგებლოს და სამშობლო მხარესაც შეუწყოს ხელი გამდიდრების საქმეში.

მგზავრი.

ქსნის მერძევეთა ამხანაგობა „ანკარა“.

აგრ ერთი წელიწადიც არ არის რაც ქსნზედ დაარსდა ამხანაგობა „ანკარა“ ამხანაგობის წევრთა რიცხვის სიმცირის და თანხის მიხედვით, რომლითაც დაიწყო არსებობა, მან საკაო ნაყოფი გამოიღო. მას უკვე ჰყავს ცხრა მეწვილი ძროხა და ყოველ დღე სისტემატურად აწვდის რძეს თბილისს, სადაც თავისი საკუთარი კანტორაცა აქვს. ამხანაგობას განუზრახავს ცოტა უფრო ფართო ნიადაგზე დააყენოს მერძევეობის საქმე, რისთვისაც დახმარებაა საჭირო. იმედია, ის საზოგადოებანი, რომელთაც თანხის გაქცემა შეუძლიათ უყოფრადლებოთ არ დასტოვებენ მას და მით ხელს შეუწყობენ ამ სასარგებლო საქმის გაჩაღებას.

მერძევეთა ამხანაგობა „ლილო“.

13 მაისიდან 1 ენკენისთვემდინ ამხანაგობის გამგეობამ მიიღო წევრებისაგან 871 თუთი 37 გ. რძე; გაყიდა თბილისში 1395 მ. და 8 კაპიციისა. ხარჯი ჰქონდა—288 მ. 15 კ; წევრებს დაურიგა 1057 მ. 91 კ.

ამხანაგობაში ითვილება 42 წვერი, 50 ძროხით.

რუსეთში ჩქარის ნაბიჯით იზრდება წვრილი კრეტის საქმე:

1904 წ. იყო სულ	6,228 დაწესებ.
1906—	7,090
1908—	8,658
1911—	12,419

ამათ გარდა 1909 იანვრისათვის იყო კიდევ 1,338 გმინის კასა პოლონელ გუბერნიებში.

ასეთი სწრაფი ზრდა წვრილი კრეტისა ნათლად გვიჩვენებს, თუ რამდენად ნითარდება გლეხის მეურნეობა.

ნ ა რ ე ვ ი.

○ უკანა კნელ დროს სტოპოლში საპედაგოგო საზოგადოებათ მშენიერი ჩვეულება შემოვლიათ—მოსწავლეთ ზაფხულობათ ჯგუფ-ჯგუფად ასწავლიან სხვა და სხვა სასოფლო-სამეურნეო მუშაობას. ეს ბევრად უკეთესად მოქმედობს თურმე ჯანმრთელობაზედაც და შეგნებაზედაც, ვიდრე აქამდის გაბატონებული გიმნასტიკა. კარგი იქნებოდა ჩვენს პედაგოგებსაც მიექციათ ამისათვის ყურადღება და ბავშობიდანვე შეეყვარებინათ მოსწავლეთათვის ბუნებასთან სიახლოვე და პრაქტიკული ცოდნა ყოველგვარ მეურნეობისა.

○ ერთ ამერიკელ მეურნეს გამოუგონია მიწის გადასაბრუნებელი მანქანა, რომელიც არა მარტო იღებს ზედაპირს, არამედ ნიადაგსაც და ერთი მეორის ადგილას ჰყრის, ესეთი მანქანა უმჯობესია გააიანფებს ძვირად ღირებულ მიწის გადაბრუნებას.

○ მეცნიერული „ჰიპნოლოგიის საზოგადოება“, რომელიც რამდენიმე წელიწადია რაც დაარსდა პარიზში, განსაკუთრებით ყურადღებას აქცევს სასწაულების შესწავლას. მისი საუკეთესო წევრები და ნამეტნავად დოქტორი ფელიქს რენიო ამტკიცებენ, რომ უმეტესი ნაწილი სასწაულებისა, რომელთა ისტორიას ჩვენამდე მოუღწევიათ საბერძნეთიდან, ებრაელებისაგან, ქრისტესა, შაჰმადისა და მოციქულებისაგან—მტკნარი სიცრუე კი არ არის, არამედ ჰიპნოტიზმის შედეგია.

სასარგებლო წიგნები

Мелкое земледѣліе и его основныя нужды.—проф. А. И. Чупрова изд. Г. О. Львовича. Сельскохозяйственная кооперация.—В. Ф. Тотоміанца. По чужимъ землямъ—С. Т. Семенова. Москва, Арбатъ д. Гѣстовыхъ, издат. „Посредникъ“ таხი 30 კ. „იაფი სიხის საჭიროება სოფლად“—ს. კახელაძე. თურ. „მსახელი“ 1911 წ. №№ 1, 2, 3, 4, 5.

რედაქტორ-გამომცემელი
რ. გაბაშვილი.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა ნ ი

„კოოპერაცია“

სახალხო საკოოპერაციო და საზოგადო-ეკონომიური ჟურნალი.

ჟურნალი „კოოპერაცია“ დამატებით ღირს წლიურად 3 მ. ნახევარ წლით 1 მ. 75 კ. „შრომის კავშირი“—წლიურად 2 მ. 50 კ. ნახევარი წლით 1 მ. და 50 კ. რედაქცია მოუწოდებს მომხმარებელ, საკრედიტო და სხვა კოოპერატივებს დაიკვეთონ „შრომის კავშირი“ ხალხში გასაქრცელებლად. ფულის გამოგზავნა შეძლება მეტე. ადრესი: P. Kутаисъ редакціи журналовъ „Кооперация“ и „Промисъ кавшири.“

ქ. გორში გამოდის ყოველდღიური სალიტერატურო, სავაჭრო-სამეურნეო სასოფლო გაზეთი

„ქ ა რ თ ლ ი“

ყოველ-კვირეულ სურათებიანი დამატებით.

დ ა მ ა ტ ე ბ ი თ

გაზეთი წლიურად ღირება	5 მ.
„ ნახევარის წლით	2 მ. 60 კ.
„ სამი თვით	1 მ. 50 კ.
„ ერთი თვით	45 კ.

უ დ ა მ ა ტ ე ბ ო თ

გაზეთი წლიურად ეღირება	4 მან.
„ ნახევარის წლით	2 მ. 30 კ.
„ სამი თვით	1 მ. 20 კ.
„ ერთი თვით	55 კ.

ცალკე ნომერი დამატებით ყველგან 5 კაპ. უდამატებოთ 3 კაპ.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ი ს ფ ა ს ი: პირველ გვერდზე პეტიტის სტრიქონი ორი შაური, უკანასკნელზე—ერთი შაური. სამ-გლოვიარო განცხადების ერთხელ დაბეჭდვა ორი მანეთი.

შენი შვნა: ა) გორში სტამბის მოუწყობლობის გამო პირველ ხანებში გაზეთი „ქართლი“ გამოვა კირაში სამჯერ პატარა ზომისა და უდამატებოდ. შემოდგომიდან კი გაზეთი უფრო სრული, მოზრდილი და ყოველ-დღიური იქნება.

რედაქტორგამომცემელი ი. ეკალაძე-ცინცაძე. მისამართი: ქ. გორი, რედაქცია „ქართლი“ ი. ცინცაძეს. ფული და მისაღები მხოლოდ ამ მისამართით უნდა გამოიგზავნოს.

ს ა ხ ა ლ ხ ო გ ა ზ ე თ ი

სურათებიანი დამატებით

მიიღება სულის მოწერა 1912 წლისათგ ს.

(არ მიიღება ხელის მოწერა ცალკე, უდამატებოდ და არც სურათებიანი დამატება იყიდება ცალკე).

წელიწადში ღირს 8 მან. 50 კაპ.

1 ენკენისთვიდან წლის დამლევამდე ღირს 3 მ.

თვეში ღირს 75 კაპ.

(როგორც ქალაქში, ისე ქალაქ გარედ).

სახლგარ-გარედ თვეში ზედ-მეტე 25 კაპ.

წლიურ ხელის მომწერთ (რომელთაც პრემია „გრდემლი“ ვრცებათ) 8 მან. 50 კ. უნდა ჰქონდეთ გადახდილი შემდეგ ვადებზე: პირველად 3 მ., მარტისათვის 5 მან., 1 მაისისათვის 7 მ. და დანარჩენი უნდა გადახდილი იყოს

პირველ ივლისამდე.